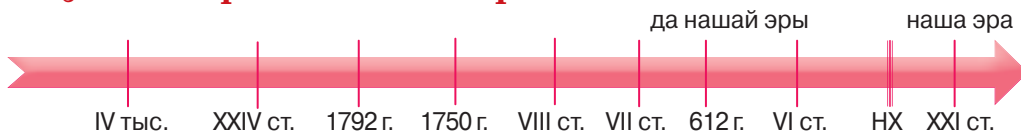

Глава 2. ПЯРЭДНЯЯ АЗІЯ Ў СТАРАЖЫТНАСЦІ

Праекты і даследаванні

◆ Вавілон часоў цара Навухаданосара. ◆ Бібліятэка незгаральных кніг. ◆ Магутнасць і слабасць Персідскай дзяржавы.

§ 15. Старажытнае Міжрэчча

- ?! 1. Дзе і калі ўзнікла адна з найстаражытнейшых цывілізацый Усхода?
2. Які ўплыў рабілі месцазнаходжанне і прыродныя ўмовы краіны на з-няткі яе насельніцтва?

Жыхары Міжрэчча стварылі адну са старажытнейшых цывілізацый і высокаразвітую культуру. Як жылі і чым займаліся гэтыя людзі?

1. Прыродныя ўмовы Старажытнай Месапатаміі. На паўночны ўсход ад Егіпта размешчана *Пярэдняя Азія*. Так называюць заходнюю частку Азіі, якая абмежавана Чорным морам на поўначы, Міжземным морам на захадзе і Індыйскім акіянам на поўдні. Тут нясуць свае воды рэкі *Тыгр* і *Еўфрат*, якія бяруць пачатак у гарах на поўдзень ад Каўказа і ўпадаюць у *Персідскі заліў*. У сярэднім і ніжнім цячэннях гэтых рэк размешчана старажытная краіна *Месапатамія*, што ў перакладзе азначае *Міжрэчча*.

Дажджы ў Міжрэччы выпадалі рэдка, але калі ішоў дождж, то сапраўдны лівень. Асноўнымі ж крыніцамі вільгаці, а значыць і жыцця, былі дзве вялікія ракі — Тыгр і Еўфрат. Яны разліваліся ад вясновага раставання снягоў у гарах Каўказа. З прычыны гэтага часта здараліся патапы. Калі ж лета было вельмі гарачым і сухім, то лютавалі пясчаныя буры.

с. 85–86

▲ Рака Еўфрат. *Сучасны выгляд*

Воды рэк шчодрарашалі палі і рабілі іх урадлівымі. Ужо ў лютым тут пачыналі зелянець лугі. Урадлівая зямля рачных далін давала вялікія ўраджаі і была асноўным багаццем у Міжрэччы. Нярэдка за год атрымлівалася збіраць не адзін, а два ўраджаі.

Сваіх металаў, дрэва і будаўнічага каменю ў Месапатаміі амаль не было. Іх завозілі з-за меж Міжрэчча. Але дастаткова было гліны і чароту. Менавіта яны і былі галоўнымі матэрыяламі для мясцовых будаўнікоў і рамеснікаў. Дамы, храмы, палацы першапачаткова будаваліся з неабпаленай цэгля. Нават для пісьма жыхары Месапатаміі выкарыстоўвалі гліну.

Прырода не заўсёды спрыяла насельнікам Месапатаміі. Часам рэкі разліваліся больш, чым звычайна. Патопы і пясчаныя буры губілі ўсё жывое. Ад гэтых бедстваў трэба было ўмець абараняцца.

2. Развіццё земляробства і жывёлагадоўлі. Людзі сталі засяляць Міжрэчча ў *сёмым тысячагоддзі да н. э.* Ім нялёгка было асвойваць новыя землі. На берагах рэк прыйшло

ся высякаць хмызнякі, будаваць каналы і дамбы. Каб лепш выкарыстоўваць ваду, мясцовыя жыхары рабілі вадасховішчы і арашальныя каналы. У іх вада надоўга затрымлівалася пасля разліваў, і яе можна было выкарыстоўваць для арашэння палёў. Акрамя таго, вадасховішчы і дамбы ахоўвалі пасевы і паселішчы ад паводак.

Большасць насельніцтва Міжрэчча было занята земляробствам. Людзі сеялі ячмень, пшаніцу, проса, вырошчвалі сезам (кунжут), з якога выраблялі масла. Зямлю апрацоўвалі матыкамі, а пазней і з дапамогай плуга. Асаблівая ўвага надавалася садаводству. Яго значэнне нямногім саступала вырошчванню збожжавых. Найбольш распаўсюджанай садовай раслінай была фінікавая пальма. Фінікі служылі звычайнай ежай, з іх соку рабілі напіткі, імі кармілі жывёлу, лісце ішло на пляценне, кара служыла матэрыялам для вяровак і пражы. Былі вядомыя таксама інжыр, гранатавае дрэва, вінаград. У агародах людзі вырошчвалі гарох, бабы, лук, салату, кроп, рэпу, бурак, радыску, агуркі. У садах раслі ружы і лілеі.

У Месапатаміі была добра развіта жывёлагадоўля. Буйную рагатую жывёлу (быкоў, валоў) выкарыстоўвалі пры ворыве, малацьбе і для перавозкі грузаў. Незаменнай верхавай і цяглавай жывёлай з'яўляўся асёл. Людзі разводзілі коз, авечак і свінней, а таксама свойскую птушку — курэй, гусей, паўлінаў і галубоў.

▲ Арашальныя збудаванні.
Сучасны малюнак

ПАДВЯДЗЁМ ВЫНІКІ

♦ *Жыццё ў Міжрэччы было засяроджана ў плодарадных далінах рэк Тыгр і Еўфрат.* ♦ *Старажытная Месапатамія была бедная на карысныя выкапні.* ♦ *Асноўнымі заняткамі насельніцтва з'яўляліся арашаемае земляробства, садаводства і жывёлагадоўля.*

1. Як вы думаеце, чаму старажытныя цывілізацыі зараджаліся часцей за ўсё на берагах рэк? Чаму жыхары Міжрэчча абагаўлялі рэкі?
2. Параўнайце прыродныя ўмовы Егіпта і Месапатаміі паводле плана: а) клімат, б) глеба, в) рэкі. 3. Выкажыце меркаванне, чаму міфы пра сусветны патоп і пра тое, што богі стварылі першага чалавека з гліны, зарадзіліся менавіта ў Міжрэччы. 4. Раствлумачце, чаму жыхары Міжрэчча разам са зліткамі серабра завяшчалі ў спадчыну дзецям драўляныя табурэт і дзверы. 5. Намалюйце стужку часу і абазначце на ёй пачатак асваення Міжрэчча старажытнымі земляробамі. Колькі гадоў таму назад гэта адбылося?

Старажытнагрэчаскі гісторык Страбон пісаў, што жыхары Міжрэчча ведалі 360 спосабаў выкарыстання фінікавай пальмы. Знайдзіце з дапамогай дадатковых крыніц інфармацыі як мага больш доказаў гэтага факта.

ПРЫРОДА ПАЎДНЁВАЙ МЕСАПАТАМІІ (паводле Геродота)

Дажджоў у гэтай зямлі выпадае мала, але і гэтых нязначных дажджоў дастаткова для першапачатковага сілкавання і росту каранёў злакаў. Пры гэтым пасевы арашаюцца з ракі, спеюць, і злак расце. Сама рака, аднак, тут не залівае палі, як у Егіпце, але арашэнне ажыццяўляецца ўручную водачарпальнымі прыстасаваннямі. Уся Паўднёвая Месапатамія, падобна Егіпту, перарэзана каналамі. Самы вялікі з гэтых каналаў суднаходны; у паўднёва-ўсходнім напрамку ён цячэ з Еўфрата ў іншую раку — Тыгр. З усіх краін на свеце, наколькі я ведаю, гэта зямля дае, безумоўна, самыя лепшыя плады. Лісты пшаніцы і ячменю дасягаюць там цэлых чатырох пальцаў у шырыню. Што проса і сезам бываюць там вышынёй з дрэва, мне добра вядома, але я не стану расказваць пра гэта. Я ведаю, наколькі вялікі недавер сустрэне маё апавяданне пра ўрадлівасць хлебных злакаў.

Дакажыце з дапамогай тэксту параграфу і дакумента, што прырода Месапатаміі спрыяла развіццю земляробства.